

Araştırma Makalesi– Research Paper

SAĞLIK İNANÇ MODELİ BİLEŞENLERİ İLE KADINLARIN SERVİKS KANSERİ
VE PAP SMEAR TARAMA TESTİ BİLGİLERİNİN VE TARAMA TESTİ
DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

EXAMINATION OF WOMEN'S CERVICAL CANCER AND PAP SMEAR
SCREENING KNOWLEDGE AND SCREENING BEHAVIORS WITH HEALTH
BELIEF MODEL COMPONENTS

Aylin POLAT¹, Aşlı KALKIM²

Özet

Araştırmanın amacı; serviks kanserine ve pap smear tarama testine yönelik kadınların bilgilerinin ve taramaya katılma davranışlarının sağlık inanç modeli ile incelenmesidir. Tanımlayıcı, kesitsel türdeki araştırma İzmir'in Bornova ilçesinde bulunan bir Halk Eğitim Merkezinde, Şubat-Haziran 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Halk Eğitim Merkezinde eğitim alan kadınlar (n=926), örneklemini; 350 kadın oluşturmuştur. Araştırmada Birey Tanıtım Formu ve Rahim Ağzı Kanseri ve Pap Smear Testi Sağlık İnanç Modeli Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS 22.0 programı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sayı, yüzdeler dağılımı, ortalama ve standart sapma, bağımsız gruplarda t testi, Mann-Withney U testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Kadınların yaş ortalaması 39,47 (SD=13,10)'dur. Serviks kanserine ilişkin bilgisi olduğunu belirtenlerin oranı % 45,7; Papsmear testini bilenler %60,3 ve pap smear testi yaptıranların oranı %54,9'dur. Serviks kanserine ilişkin bilgisi olduğunu ifade eden kadınların yarar algıları, sağlık motivasyonları ve önemseme algıları istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur (p<0,005). Serviks kanserine ilişkin bilgi sahibi olmayanların ise engel algıları istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur (p<0,001). Pap smear taramasına yönelik bilgi sahibi olanların algıladıkları yarar istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır (p<0,005). Pap smear taramasına ilişkin bilgisi olmayanların ise engel algıları istatistiksel açıdan önemli şekilde yüksek bulunmuştur (p<0,001). Pap smear tarama testine katılmayan kadınlarda engel algısı istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yüksek olarak belirlenmiştir (p < 0,001). Sonuç olarak, araştırmada kadınların istedik düzeyde papsmear taramasına katılmadığı belirlendi. Araştırma sonucunda hastalığa ilişkin bilginin yarar algısını, önemsemeyi ve motivasyonu arttırdığı; hastalık ve tarama testine ilişkin bilgi eksikliğinin ise kadınların engellerini arttırdığı görülmüştür. Ayrıca engel algısı yüksek olan kadınlarda tarama testini yaptırmamanın daha yaygın olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda tarama programlarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için koruyucu sağlık hizmetlerinde çalışan sağlık profesyonelleri tarafından serviks kanseri ve tarama testine ilişkin özellikle birinci basamak sağlık hizmeti verilen kurumlarda sağlık eğitimleri ile kadınların bilgilendirmek ve farkındalık sağlamak oldukça önemlidir. Özellikle bireylerin tarama testi yaptırmada davranışında etkili olan engelleri öğrenerek, uygun girişimlerde bulunmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Pap Smear Testi, Serviks Kanseri, Sağlık İnanç Modeli, Hemşirelik

Abstract

The aim of this study was to examine women's knowledge about cervical cancer and pap-smear screening, and screening behaviors with the health belief model. The descriptive and cross-sectional research was carried out in a Public Education Center located in Bornova, Izmir, between February and June 2019. The population of the study consisted of women (n=926) who were educated at the Public Education Center, and the sample consisted of 350 women. In the study, Individual Identification Form and Cervical Cancer and Pap Smear Test Health Belief Model Scale were used. Data analysis was done with SPSS 22.0 program. Number and percentage distribution, mean and standard deviation, independent groups t test, one-way analysis of variance and Mann-Withney U test were used in the study. The results were evaluated at the 95% confidence interval, at the p<0.05 significance level. The mean age of women was 39.47±13.10 years. The rate of women who have knowledge about cervical cancer is 45.7%; the rate of women who have knowledge about pap-smear test is 60.3% and 54.9% of them have had pap smear test before. Perceived benefits health motivations and importance perceptions women who stated that they had knowledge about cervical cancer were found to be statistically significantly higher (p<0.005). The perceived barriers of those who did not have knowledge about cervical cancer were found to be statistically significantly higher (p<0.001). It was determined that the perceived benefit of those who had knowledge about Pap smear screening was statistically significantly higher (p<0.005). On the other hand, the barrier perceptions of those who did not have knowledge about Pap smear screening were found to be statistically significantly higher (p<0.001). Perceived barriers was found to be statistically significantly higher in women who did not participate in the Pap smear screening test (p<0.001). As a result, it was determined that women did not participate in pap smear screening at the desired level in the study. As a result of the research, it was determined that the knowledge about the disease increased the perception of benefit, caring and motivation; it was seen that the lack of information about the disease and the screening test increased the barriers of women. In addition, it was determined that not being screened was more common in women with a high perception of disability. In this direction, it is very important to inform women and raise awareness about cervical cancer and screening by health professionals working in preventive health services, through health education in institutions where primary health care services are provided, so that screening programs can be implemented effectively. In particular, individuals should learn about the obstacles that are effective in their screening behavior and take appropriate initiatives.

Keywords: Cervical cancer, health belief model, nursing, Pap smear test

1. GİRİŞ

Kanser, tüm dünyada en sık görülen ölüm nedenleri arasında yer almakta ve yaşam beklentisinin önünde önemli bir sorun olarak görülmektedir. Dünya çapında 2020 yılında 19,3 milyon yeni vaka ve 10 milyon kanser nedeniyle ölüm gerçekleştiği tahmin edilmektedir (Sung ve ark., 2021, ss.209-249). Serviks kanseri, özellikle gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen, dünya çapında kadınlar için en fazla ölüme yol açan ve kadın sağlığını tehdit eden ciddi bir halk sağlığı sorunudur (Phan ve ark., 2020, ss.97-101). Aynı zamanda serviks kanseri erken teşhisi mümkün olan ancak teşhisinde geç kalındığı zaman mortalitesi yüksek olan bir kanserdir (Erdoğan ve ark., 2016, ss.31-43).

Global Cancer Observatory (GLOBOCAN) 2020 verilere göre, 2020'de dünya çapında tahmini 604.000 servikal kanserde yeni vaka ve 342.000 servikal kanser nedeni ile ölüm görülmüştür. Servikal kanser kadınlar arasında en sık görülen 4. kanserdir ve meme, akciğer, kolorektal kanserden sonra kanser nedeniyle görülen ölümlerin 4. önde gelen nedenidir (Sung ve ark., 2021, ss.209-249; Yaslı, 2022, ss.14-22; Öztürk ve Gürsoy, 2020, ss.61-68). Ülkemize baktığımızda, 2020 yılında kadınlarda teşhis edilen kanserler içinde hem yeni vaka hem de ölümler içinde serviks kanseri 12.sırada yer almaktadır ve en sık görülen dokuzuncu kanserdir (Yaslı, 2022, ss.14-22). GLOBOCAN 2020 Türkiye verileri serviks kanserinde 2532 yeni vaka olduğunu ve 1245 ölüm gerçekleştiğini bildirmiştir (Kazancı ve ark., 2022, ss.3073-3079).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), kanserlerin üçte birinin erken teşhis ve tarama programları ile engellenebileceğini iletmektedir (Yaslı, 2022, ss.14-22). Serviks kanseri tarama programının uygulamasının ardından Avrupa ve Kuzey Amerika'daki birçok ülkede serviks kanserine bağlı ölümlerde hızlı düşüşler görülmüştür (Sung ve ark., 2021, ss.209-249). Ülkemizde Ulusal Serviks Kanseri Tarama Programı smear ve HPV-DNA testleri yapılarak gerçekleştirilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanser Dairesi Başkanlığı, 2023). Serviks Kanseri Ulusal Tarama Standartlarında: 30-65 yaş grubundaki her kadının 5 yılda bir HPV testi ile taranması, pozitif çıkan vakaların smear ile tekrar değerlendirilmesi sonrasında beş yıllık aralıklarla tekrar yapılmasını ve son üç testi negatif olan 65 yaşındaki kadınlarda taramaya son verilmesi şeklinde belirtilmektedir. Taramalar birinci basamak sağlık kurumları olan; Toplum Sağlığı Merkezleri, Aile Sağlığı Merkezleri, Kanser Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezleri ve Sağlıklı Hayat Merkezlerinde yapılmaktadır (Yaslı, 2022, ss.14-22; T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanser Dairesi Başkanlığı, 2023). Halk sağlığı hemşirelerinin sorumlulukları arasında kadın sağlığına yönelik tarama programlarının uygulanması yer almaktadır. Ayrıca halkın bu konuya ilişkin bilgi düzeyini ve farkındalığını arttırmak amacıyla tarama testlerine ilişkin eğitim ve danışmanlık hizmetlerini de yürütmektedir (Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2011).

Serviks kanserine yönelik erken tanı hizmetleri gerçekleştiriliyor olmasına rağmen, kadınların erken tanı hizmetlerine katılımları sınırlı düzeydedir (Kızılırmak ve Kocaöz, 2018, ss.165-175; Aşlar ve ark., 2015, ss.102-111). Pap smear testi hakkında bilgi düzeyinin yeterli

olmaması, yanlış tutum ve inanışlar, kadınların sağlığını korunması ve hastalığın erken tanısına yönelik engelleyici davranış ve tutumlar geliştirmelerine neden olmaktadır (Aşılar ve ark., 2015, ss.102-111; Basak ve Acikgoz, 2013, ss.333-340; Cangöl ve ark., 2020, ss.333-342; Cetisli ve ark., 2016, ss.630-639). Bu sebeple kadınlarda serviks kanseri için risk faktörlerinin yanı sıra taramaya ilişkin kadınların tarama programlarına katılma kararlarını etkileyen duygusal, bilişsel ve çevresel yönleri araştırmak da çok önemlidir (Putri ve ark., 2022, ss.726-737). Bazı bireylerin sağlığı koruma ve geliştirme davranışlarını uygularken, neden bazılarının hastalıktan korunma ve tarama programlarına sınırlı düzeyde katıldığını incelemek amacıyla “Sağlık İnanç Modeli” kullanılmaktadır. Modelin algılanan ciddiyet, algılanan duyarlılık, algılanan yarar/motivasyon, sağlık motivasyonu ve algılanan engeller olmak üzere beş bileşeni bulunmaktadır (Gözüm ve Çapık, 2014, ss.230-237). Gelecekteki eylemleri tahmin etmek için Sağlık İnanç Modeli (HBM), bir kişinin sağlıkla ilgili davranışına odaklanır. HBM denenmiş ve birçok kültürde kadınlar üzerine araştırmalarda uygulanmıştır (Putri ve ark., 2022, ss.726-737).

Ülkemizde kadınların serviks kanserine ve pap smear testine ilişkin bilgilerinin ve pap smear taramasına katılma davranışlarının sağlık inanç modeli ile incelenmesine yönelik çalışmaların genellikle hastanelerde gerçekleştirildiği görülmektedir (Bal, 2014, ss.133-138; Cangöl ve ark., 2020, ss.333-342; Erdoğan ve ark., 2016, ss.31-43; Kazankaya ve ark., 2023; Uludağ ve ark., 2020, ss.357-362; ss.137-144). Bu çalışmanın farklı bir örneklem ile sahada sağlıklı bireylerle ve eğitim düzeyi diğer araştırmalara göre yüksek düzeyde olan kadınlar ile gerçekleştirilmiş olmasının konuya ilişkin literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda çalışmanın amacı; kadınların serviks kanserine ve pap smear tarama testine yönelik bilgilerinin ve pap smear taraması davranışlarının sağlık inanç modeli ile incelenmesidir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Kadınların pap smear testi taramalarına katılma oranı nedir?
2. Serviks kanseri ve pap smear taramasına ilişkin sağlık inançları nedir?
3. Sağlık İnanç Modeli bileşenlerine göre kadınların serviks kanseri ve pap smear taramasına ilişkin bilgi ve davranışlarında fark var mıdır?

2. MATERYAL VE METOD

2.1. Araştırmanın Türü

Tanımlayıcı, kesitsel türdeki araştırma İzmir’in Bornova ilçesinde bulunan bir Halk Eğitim Merkezinde, Şubat – Haziran 2019 tarihleri arasında yürütülmüştür.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Halk Eğitim Merkezinde eğitim alan kadınlar (n=926) oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü, evreni bilinen örneklem yöntemi formülü kullanılarak hesaplanmış ve araştırmaya alınması gereken birey sayısı 272 olarak bulunmuştur. Araştırmanın örnekleme; araştırma tarihleri arasında Halk Eğitim Merkezinde bulunan, araştırmaya katılmayı isteyen ve araştırmaya dahil edilme özelliklerine uyan (18 yaş üstü olan, iletişim sorunu olmayan ve en az ilkokul mezunu olan), geçmişte ya da halen cinsel aktif olan, histerektomi operasyonu olmayan ve serviks kanseri öyküsü bulunmayan) 350 kadın dahil edilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Birey Tanıtım Formu ve Rahim Ağzı Kanseri ve Pap Smear Testi Sağlık İnanç Modeli Ölçeği kullanılmıştır.

Birey Tanıtım Formu: Bu form, bireylerin sosyodemografik özelliklerini (11 soru), serviks kanserine ve testine yönelik bilgi ve davranışlarını (5 soru) inceleyen 16 sorudan oluşmaktadır.

Rahim Ağzı Kanseri ve Pap Smear Testi Sağlık İnanç Modeli Ölçeği: Meme kanseri ve taramaları için oluşturulan ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Akyuz ve ark. (2010, ss. 428-437) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin 35 maddesi ve beş alt boyutu vardır. Alt boyutlar; ciddiyet (7 madde), duyarlılık (3 madde), pap smear yarar ve motivasyonu (8 madde), sağlık motivasyonu (3 madde) ve pap smear engelleri (14 madde)'dir. Ölçek maddelerinin yanıtlanması ve değerlendirilmesinde; 5'li likert tipi ölçekleme "Kesinlikle katılmıyorum (1)", "Tamamen katılıyorum (5)" yöntemi kullanılmakta olup, her bir alt boyuta ilişkin puanlar hesaplanmaktadır. Puanların yükselmesi duyarlılık, önemseme, motivasyon ve yarar algısının yüksek algılandığını göstermektedir. Engel algısı puan yüksekliği ise, pap smear testi yaptırmaya ilişkin yüksek düzeyde engellerin olduğunu işaret etmektedir (Akyuz ve ark., 2010, ss. 428-437).

2.4. Verilerin Toplanması

Veriler bir araştırmacı tarafından anket formları kurs sırasında kadınlara dağıtılarak, kalem-kâğıt tekniği ile toplanmıştır.

2.5. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verilerinin analizi SPSS 22.0 programı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sosyodemografik veriler sayı ve yüzdelerle dağılım ile değerlendirilmiştir. Ölçek puanı için ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Ölçek puan ortalamalarının bağımsız değişkenlerle ilişkisini incelemek için bağımsız gruplarda t testi, Mann-Whitney U testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde ve %95'lik güven aralığında değerlendirilmiştir.

2.6. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Ege Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Karar No: 18-12.1T/13, Tarih: 26.12.2018) ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan kadınlara çalışmanın amacı açıklanarak, yazılı onamları alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek için ölçeğin Türkçe geçerlik güvenirliğini gerçekleştiren araştırmacıdan e-mail yoluyla izin alınmıştır. Araştırma gerçekleştirilirken Helsinki Deklarasyonu ilkelerine uyulmuştur.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalaması $39,47 \pm 13,10$, %62,9'u 18-45 yaş grubunda, %62,3'ü evli ve %48,6'sı lisans mezunudur. Kadınların diğer tanıtıcı özellikleri Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo-1. Kadınların Tanımlayıcı Özellikleri

Özellikler	Sayı	%
Yaş		
18-45	220	62,9
≥ 46	130	37,1
Medeni Durum		
Evli	218	62,3
Bekar	132	37,7
Ekonomik Durumu		
Gelir Giderden Az	114	32,6
Gelir Gidere Denk	196	56
Gelir Giderden fazla	40	11,4
Eğitim Durumu		
İlkokul-Ortaokul	77	22
Lise	92	26,3
Üniversite	170	48,6
Lisans Üstü	11	3,1
Çalışma Durumu		
Ev Hanımı	157	44,9
Çalışan/Emekli	193	55,1
Genel Sağlık Durumu		
Çok İyi	44	12,6
İyi	209	59,7
Orta	89	25,4

Kötü	8	2,3
Menopoz Durumu		
Evet	112	32
Hayır	238	68
Toplam	350	100.0

Kadınların %6'sının ailesinde serviks kanseri öyküsü bulunduğu, %45,7'sinin serviks kanseri hakkında bilgisi olduğu saptanmıştır. Kadınların %60,3'ü pap smear taramasına ilişkin bilgisi olduğunu, %54,9'u pap smear testi yaptırdığını ifade etmiştir (Tablo 2).

Tablo-2. Kadınların Serviks Kanserine ve PapSmear testine Yönelik Bilgi ve Davranışları

Bilgi ve Davranışlar		Sayı	%
Ailede serviks kanseri öyküsü	Evet	21	6,0
	Hayır	329	94,0
Serviks kanseri hakkında bilgi sahibi olma	Evet	160	45,7
	Hayır	190	54,3
Papsmear testi hakkında bilgi sahibi olma	Evet	211	60,3
	Hayır	139	39,7
Şuana Kadar Pap smear Testi Yaptırma	Evet	192	54,9
	Hayır	158	45,1
Toplam		350	100,0

Kadınların Pap smear testi yarar motivasyon alt ölçeği puan ortalaması $33,0 \pm 7,53$ ve pap smear testi engelleri puan ortalaması $30,6 \pm 11,41$ olarak bulunmuştur. Duyarlılık alt ölçeği $7,42 \pm 3,06$, sağlık motivasyonu puan ortalaması $10,4 \pm 3,14$, serviks kanserini önemseme alt ölçeği puan ortalaması $21,57 \pm 7,17$ olarak saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo-3. Rahim Ağzı Kanseri ve Pap Smear Testi Sağlık İnanç Modeli Ölçeği Alt Boyut Puan Ortalamaları

Ölçek Alt boyutları	Madde Sayısı	Ort. \pm SS.	Min – Mak.
Duyarlılık Algısı	3	$7,42 \pm 3,06$	3-15
Önem Algısı	7	$21,57 \pm 7,17$	7-35
Yarar Algısı	8	$33,0 \pm 7,53$	8-40
Sağlık Motivasyonu Algısı	3	$10,4 \pm 3,14$	3-15
Engel Algısı	14	$30,6 \pm 11,41$	14-70

Serviks kanserine ilişkin bilgisi olduğunu ifade edenlerin yarar algıları ($t=2,446$ $p=0,015$), sağlık motivasyonları ($t=2,437$, $p=0,015$) ve önemseme algıları ($t=3,812$, $p=0,00$) istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Serviks kanserine ilişkin bilgi sahibi olmayanların engel algıları istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur ($t=4,554$, $p=0,00$).

Pap smear taramasına yönelik bilgi sahibi olanların algıladıkları yarar istatistiksel açıdan anlamlı olarak saptanmıştır ($t=2,926$ $p=0,004$). Pap smear taramasına ilişkin bilgisi olmayanların engelleri istatistiksel açıdan önemli şekilde yüksek bulunmuştur ($t=5,649$ $p=0,00$). Pap smear tarama testine katılmayan kadınlarda engel algısı istatistiksel açıdan anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir ($t=5,035$ $p=0,00$) (Tablo 4).

Tablo-4. Sağlık İnanç Modeli Bileşenlerine Göre Kadınların Serviks Kanseri ve Pap Smear Tarama Testi Bilgi ve Davranışları

Bilgi ve davranış	S	%	Yarar	Engel	Duyarlılık	Önemseme	Motivasyon
			X ± SS	X ± SS	X ± SS	X ± SS	X ± SS
Serviks kanserine ilişkin bilgisi							
Var	160	45,7	34,06±7,46	27,63±12,15	7,18±3,28	20,31±7,37	10,84±3,16
Yok	90	54,3	32,10±7,49	33,06±10,15	7,62±2,86	23,18±6,75	10,02±3,09
Test			t=2,446 p=0,015	t=4,554 p=0,00	t=1,326 p=0,186	t=3,812 p=0,00	t=2,437 p=0,015
Pap smear testine yönelik bilgisi							
Var	211	60,3	33,94±7,30	27,90±11,62	7,29±3,20	21,15±7,49	10,48±3,22
Yok	139	39,7	31,56±7,68	34,65±9,83	7,62±2,84	22,96±6,53	10,27±3,03
Test			t=2,926 p=0,004	t=5,649 p=0,00	t=1,011 p=0,313	t=2,334 p=0,020	t=0,618 p=0,537
Pap smear testi yaptırma durumu							
Evet	192	54,9	33,23±8,09	27,95±12,39	7,27±3,31	20,84±7,26	10,55±3,37
Hayır	158	45,1	32,71±6,81	33,77±9,18	7,61±2,72	23,12±6,89	10,20±2,85
Test			t=0,649 p=0,517	t=5,035 p=0,00	t=1,061 p=0,289	t=2,995 p=0,003	t=1,052 p=0,293

4. TARTIŞMA

Çalışmamızda kadınların yarısından fazlasının serviks kanseri hakkında bilgisi olmadığı ve beş kadından ikisinin pap smear testine ilişkin bilgisi olmadığı ve sadece yarısının test yaptırdığı belirlenmiştir. Bal (2014, ss.133-138)'ün yaptığı çalışmada kadınların daha az oranda (%30,3) pap smear testi yaptırdığı görülmüştür. Aşilar ve ark. (2015, ss.102-111)'nın yaptığı başka bir çalışmada katılımcıların %44,1'inin pap smear testini daha önce duyduğu ancak daha az oranla (%23,8) pap smear testinin yaptırıldığı saptanmıştır. Bal (2014, ss.133-138) ve Aşilar ve ark. (2015, ss.102-111)'in çalışmalarına kıyasla çalışmamızda pap smear testi yaptıran oranlarının yüksek çıkması bu çalışmalara katılan kadınların eğitim durumunun ilkokul ağırlıklı olması, çalışmamızda ise kadınların çoğunluğu lisans eğitimi almış olmasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Malezya'daki bir çalışmada papsmear taramasına katılma oranı %57 olarak saptanmıştır (Siraj ve ark., 2019, ss.1145-1151). Suudi Arabistan'daki bir çalışmada ise bu oran %26 olarak belirlenmiştir (Aldohaian ve ark., 2019, ss.1-16). Aldohaian ve ark. (2019, ss.1-16)'nın aktardığına göre az gelişmiş ülkelerde bu oran oldukça düşüktür; Kuveyt'de % 23,8, Jamaika'da %21, Nepal'de %15,7 ve Gana'da %12'dir. Gelişmiş ülkelerde ise bu oranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir; ABD'de % 93 ve İngiltere'de %72'dir. Son yıllarda ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında tarama testi yaptıran oranının istenen düzeyde olmasa da (%50-63) geçmişte yapılan çalışmalara göre arttığını göstermektedir. (Cangöl ve ark., 2020, ss.333-342; Uludağ ve ark., 2020, ss.357-362).

Bu çalışmada kadınların sağlık inançları puanlarının olası en düşük ve en yüksek puanları düşünüldüğünde; duyarlılık puan algısı ortalaması orta düzeyde, önemseme, yararlılık ve motivasyon puan algısı yüksek düzeyde, engel algısı puan ortalaması düşük düzeyde saptanmıştır. Bu sonuçlar, kadınların serviks kanserine yönelik hassas olduklarını, bu hastalığı ciddi bir hastalık olarak algıladıklarını, pap smear taramasını kendileri için yararlı bulduklarını ve motivasyonlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca kadınların taramaya katılmaya ilişkin engellerinin düşük olması, tarama testine katılma potansiyellerinin olduğunu düşündürmektedir.

Çalışmada hastalığa ilişkin bilgi sahibi olan kadınlarda sağlık inanç modeli bileşenlerinden yarar algısının, önemseme ve motivasyonunun yüksek olduğu görülmüştür. SİM bileşenlerinden önemseme algısı; özellikle bireyin sağlık bilgisinden etkilenmektedir. Kişi hastalık hakkında kapsamlı bir bilgiye sahip olduğunda, hastalığa yönelik algısı da buna bağlı olarak şekillenmektedir. Birey önemsemediği hastalığa ilişkin harekete geçerse, oluşacak olumlu sonuçları yararlar olarak algılamaktadır (Gözüm ve Çapık, 2014, ss.230-237). Yarar algısı tarama programı gibi koruyucu davranışların sergilenmesinde önemli rol oynamaktadır (Ciftci ve Kadioğlu, 2020, ss.2015-2021). Literatürde de benzer şekilde çalışmalar bilginin bireylerin yarar algısını arttırdığını bildirmektedir (Kazankaya ve ark., 2023, ss.137-144; Kılıçsokan ve İlhan, 2020, ss.323-327; Aşilar ve ark., 2015, ss.102-111; Bal, 2014, ss.133-138; Cangöl ve ark., 2020, ss.333-342). Araştırmada hastalık hakkında bilgi sahibi olmayanların ya da tarama testinden haberdar olmayan kadınların engel algılarının daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Literatürde konuya ilişkin yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlarla karşılaşmıştır (Kazankaya ve ark., 2023, ss.137-144; Kılıçsokan ve İlhan, 2020, ss.323-327; Aşilar ve ark., 2015, ss.102-111; Bal, 2014, ss.133-138; Cangöl ve ark., 2020, ss.333-342). Algılanan engeller, davranışı gerçekleştirmede en önemli faktörlerden biridir (Gözüm ve Çapık, 2014, ss.230-237). Bu açıdan bakıldığında kadınların tarama testi hakkında bilgi sahibi olması bu tarama testine katılmaları açısından son derece önemlidir. Algılanan engellerin davranışı gerçekleştirmede en önemli faktör olduğu bilgisini kanıtlar şekilde çalışmamızda engel algıları yüksek olan kadınlarda pap smear tarama testi yaptırmama davranışının daha fazla olduğu bulunmuştur. Literatürde de benzer şekilde Kazankaya ve ark. (2023, ss.137-144), Aşilar ve ark. (2015, ss.102-111), Cangöl ve ark. (2020, ss.333-342), Uludağ ve ark. (2020, ss.357-362), Altıntaş ve Aslan (2020, ss.249-261) çalışmalarında da tarama testi yaptırmayanlarda engel algılarının yüksek saptanmıştır. Bu çalışmada test yaptırmama davranışı sadece engellerle ilişkili olmasına rağmen Kırsal Endonezyalı kadınlar arasında yapılan bir çalışmada algılanan fayda, ciddiyet, Pap smear testinin önündeki engeller ve Pap smear testi için sağlık motivasyonu gibi sağlık inançları, Pap smear testi yaptırmama niyetiyle ilişkilendirilmiştir (Sumarmi ve ark., 2019, ss.138-147).

5. SONUÇ

Sonuç olarak, araştırmada kadınların istendik düzeyde pap smear taramasına katılmadığı, buna rağmen, serviks kanseri taramasına yönelik duyarlılık algısının orta düzeyde, önemseme, motivasyon ve yararlılık algısının yüksek ve engellerinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda hastalığa ilişkin bilginin yarar algısını, önemsemeyi ve motivasyonu arttırdığı; hastalık ve tarama testine ilişkin bilgi eksikliğinin ise kadınların engellerini arttırdığı görülmüştür. Ayrıca engel algısı yüksek olan kadınlarda tarama testini yaptırmamanın daha yaygın olduğu belirlenmiştir.

Bu doğrultuda tarama programlarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için koruyucu sağlık hizmetlerinde çalışan sağlık profesyonelleri tarafından serviks kanseri ve tarama testine ilişkin özellikle birinci basamak sağlık hizmeti verilen kurumlarda sağlık eğitimleri ile kadınları bilgilendirmek ve farkındalık sağlamak oldukça önemlidir. Sağlık eğitimi vermek serviks kanserini önlemede önemli bir adımdır. Sağlık profesyonelleri tarafından tarama testlerine yönelik gerçekleştirilecek sağlık eğitimlerinde, kadınların sağlık inançları göz önünde bulundurulmalı ve taramaya katılmayı etkileyen engelleri öğrenilmeli, bu doğrultuda uygun girişimlere yer verilmelidir.

6. KAYNAKLAR

Akyuz, A., Guvenc, G., Acikel, C.H. Health Belief Model Scale for Cervical Cancer and Pap Smear Test:psychometric testing. Journal of Advanced Nursing. 2010; 67(2):428-437.

Sağlık İnanç Modeli Bileşenleri ile Kadınların Serviks Kanseri ve Pap Smear Tarama Testi

Bilgilerinin ve Tarama Testi Davranışlarının İncelenmesi

Polat ve Kalkın

Aldohaian, A.I., Alshammari, S.A., Arafah, D.M. Using the health belief model to assess beliefs and behaviors regarding cervical cancer screening among Saudi women: a cross-sectional observational study. *BMC Women's Health*. 2019; 19(6):1-16.

Altıntaş, H.K., Aslan, G.K. Kadınların Meme ve Serviks Kanserinin Erken Tanısına Yönelik Sağlık İnançlarının Değerlendirilmesi. *HUHEMFAD-JOHUFON*. 2020;7(3):249-61.

Aşıl, H.R., Köse, S., Yıldırım, A. Kadınların Servikal Kanseri ve "Pap Smear" Testine İlişkin Bilgi, İnanç ve Davranışları. *Türkiye Klinikleri J Nurs Sci*. 2015;7(2):102-11

Bal, M.D. Kadınların Pap Smear Testi Yaptırma Durumlarının Sağlık İnanç Modeli Ölçeği ile Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2014;4(3):133-138.

Basak, D., Acikgoz, İ. Promoting Attendance at Cervical Cancer Screening: Understanding the Relationship with Turkish Womens' Health Beliefs. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*. 2013;14(1):333-40.

Cangol, E., Sogut, S., Berberoglu, U., Dolu, I. Evaluation of Women Having Pap Smear Test by Health Belief Model Scale. *International Journal of Caring Sciences*. 2020; 13(1):333-42.

Cetisli, E.N., Top, D.E., Işık, G. Cervical Cancer and Pap Smear Test Health Beliefs and Health Promoting Lifestyle of Women in Turkey. *International Journal of Caring Sciences*. 2016;9(2):630-39.

Çiftçi, N., Kadioğlu, H. Türkiye'de Sağlık İnanç Modeline Dayalı Geliştirilen ve Türkçeye Uyarlanan Ölçekler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020;8(6):2015-21.

Erdoğan, M., Ersin, F., Kıssal, A. Kadın Sağlık Personelinin Servikal Kansere Yönelik Algıları ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*. 2016;18(2-3):31-43.

Gözüm S., Çapık C. Sağlık Davranışlarının Geliştirilmesinde Bir Rehber: Sağlık İnanç Modeli. *DEUHYO ED*. 2014;7(3):230-37.

Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2011. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110419-5.htm> Erişim tarihi: 07.03.2023

Kazancı, F., Yapar, D., Yalcinkaya, C., Onan, M.A. Is there still a necessity for awareness and information about HPV infection and vaccine for adolescent in developing countries? *Journal of Obstetrics and Gynaecology*. 2022;42(7): 3073-3079

Sağlık İnanç Modeli Bileşenleri ile Kadınların Serviks Kanseri ve Pap Smear Tarama Testi

Bilgilerinin ve Tarama Testi Davranışlarının İncelenmesi

Polat ve Kalkın

Kazankaya, F., Güneri, S.E., Ertem, G. Kadınların Pap Smear Testi Yaptırma Durumlarının Sağlık İnanç Modeli Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 2023; 8(1): 137-44.

Kılıçsokan P., İlhan, N. Bir Aile Sağlığı Merkezine Başvuran Kadınların Pap Smear Testi Yaptırma Durumları ile Serviks Kanseri ve Pap Smear Testine Yönelik Sağlık İnançları. Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi. 2020; 17(2):323-27.

Kızılırmak, A., Kocaöz, S. Bir Üniversitedeki Kadınların Serviks Kanseri ve Pap Smear Testine İlişkin Sağlık İnançlarını Etkileyen Faktörler. Sted. 2018;27(3):165-75.

Öztürk Y., Gürsoy E. Kadınların Pap Smear Tarama Testini Yaptırmalarının Önündeki Engeller. Sted. 2020; 29(1):61-68.

Phan, N.H.D., Nguyen,T.T., Vo, N.T., Le, T.T.T., Tran, T.H.B., Truong, B.K., Le, T.H.A., Lao, T.D. Epidemiology, Incidence, Mortality of Cervical Cancer in Southeast Asia and their Relationship: An Update Report. Asian Journal of Pharmaceutical Research and Health Care. 2020;12(3):97-101.

Putri, S.I., Fajriah, A.S., Asiyah, S., Ellina, A.D. The Health Belief Model and Cervical Cancer Examination Behavior of Women. in The International Virtual Conference on Nursing, KnE Life Sciences, 2022:726–737.

Siraj, F., Radzijohari M., Bakar, N.A., Sahazudin, F. Health Belief Model and Its Association with Cervical Cancer Screening Among Malaysian Women. Indian Journal of Public Health Research & Development. 2019; 10(7): 1145-51.

Sumarmi, S., Hsu, Y., Cheng, Y., Lee, S. Factors associated with the intention to undergo Pap smear testing in the rural areas of Indonesia: A health belief model. Reprod Health. 2019;18:138-47.

Sung, H., Ferlay, J., Siegel,J.L., Laversanne, M., Soerjomataram, I., Jemal, A., Bray, F. Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries. CA: A Cancer Journal for Clinicians. 2021;71:209-49.

T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanseri Dairesi Başkanlığı. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/kanser-taramalari> Erişim tarihi:07.03.2023

Uludağ, G., Gamsızkan, Z., Sungur, M.A. Kadınların Serviks Kanseri ve Taraması İle İlgili Sağlık İnançlarının Değerlendirilmesi. DÜ Sağlık Bil Enst Derg. 2020;10(3):357-62.

Yaslı G. Türkiye’de Servikal Kanseri Tarama Programı Saha Değerlendirmesi. Sağlık ve Toplum 2022; 32(3):14-22.